

Univerzita Pardubice
Fakulta filosofická

Místo zvířat v našich životech

Johana Jelínková

Bakalářská práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Johana Jelínková**
Osobní číslo: **H17185**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Anglický jazyk pro odbornou praxi (dvouoborové)
Filozofie (dvouoborové)**
Téma práce: **Místo zvířat v našich životech**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Zásady pro vypracování

Tématem práce je filosofické zkoumání struktury vztahů mezi lidmi a zvířaty, konkrétně mezi chovateli a jejich zvířecími společníky, a zvláště význam tohoto zkoumání pro animal ethics. Práce se dotkne rozlišení moderních směrů animal ethics a definic zvířete, domácího mazlíčka a zvířecího společníka. Dále se bude zabývat empirickým a konceptuálním pojetím otázky, co je a co není ve vztahu ke zvířecím společníkům možné, a popisem citové vazby k nim.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Cora Diamond, Eating Meat and Eating People, Philosophy 53 (1978): 465-479.
Tony Milligan, Animal Ethics: The Basics, London: Routledge, 2015.
Tony Milligan, Beyond Animal Rights, London: Continuum, 2010.
Peter Sandoe, Sandra Corr a Clare Palmer, Companion Animal Ethics, Wiley Blackwell, 2015.
Peter Singer, Osvobození zvířat, Praha: Práh, 2001.
Raimond Gaita, Philosopher's Dog, London: Routledge, 2005.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Ondřej Beran, Ph.D.**
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2020**

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 95
L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Filip Grygar, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. března 2019

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích

Johana Jelínková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych moc poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Ondřeji Beranovi, Ph.D., za odborné vedení, ochotu a cenné připomínky při zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mě podpořili jak v průběhu psaní práce, tak během celého studia.

NÁZEV

Místo zvířat v našich životech

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá pojmem „zvířecího společníka“ a tím, jak toto označení ovlivňuje vztah člověka ke zvířeti. V první části práce uvádí do kontextu moderního oboru *animal ethics* a konkrétně do přístupu deskriptivní etiky. V druhé části je vyjasněna relevantní terminologie a je představen pojem „zvířecí společník“, spolu s návrhem na jeho definici. Třetí část obsahuje podrobnější charakteristiku vztahu chovatele ke zvířecímu společníkovi a jejich citového pouta.

KLÍČOVÁ SLOVA

zvířecí společník, domácí mazlíček, deskriptivní etika, citová vazba, láska

TITLE

The place of animals in our lives

ANNOTATION

This thesis is concerned with the term „animal companion“ and the way this label affects a human–animal relationship. The first part introduces the context of modern animal ethics and specifically, descriptive ethics. In the second part, relevant terminology is explained and the term „animal companion“ is introduced, along with a suggestion for its definition. The third part contains a more thorough analysis of a carer’s relationship to a companion animal and their emotional bond.

KEY WORDS

companion animal, pet, descriptive ethics, attachment, love

OBSAH

ÚVOD	10
1. ETICKÉ TEORIE	12
1.1 Sjednocující přístup	12
1.2 Vztahový přístup.....	16
2. TERMINOLOGIE.....	20
2.1 Zvíře.....	20
2.2 Mazlíček a společník	21
2.3 Definice	22
3. CITOVÁ VAZBA	28
3.1 Současné teorie	32
ZÁVĚR.....	38
BIBLIOGRAFIE	39

ÚVOD

Cílem mé práce je představit zvířecí společníky, podskupinu domácích mazlíčků, a následně se pokusit charakterizovat, jak vypadá vzájemný vztah člověka s nimi a co je pro takový vztah typické. Ukážeme si, v čem se tento vztah odlišuje od vztahu k ostatním zvířatům,¹ přestože by bylo obtížné najít objektivní vnitřní charakteristiky, které našeho společníka odlišují od jiných živých tvorů.

Na zvířecí společníky se zaměříme kvůli jejich unikátní pozici v lidském životě – člověk je dobrovolně zve do svého života, sdílí s nimi jednu domácnost, a někdy je dokonce považuje za členy rodiny. Téma se tak zúží na lidi, kteří mají ke zvířatům osobní citové pouto. Chov domácích zvířat je s historií lidstva úzce provázán a v posledních 50 letech se zároveň významně rozšiřuje obliba zájmového chovu zvířat pro společnost, obzvláště chovu psů a koček, kteří jsou, jak si ukážeme, nejčastějším druhem zvířecího společníka.²

Téma je zároveň velmi relevantní pro české prostředí. Jak ukazují statistické průzkumy, například výzkum společnosti FOCUS z roku 2017, do kterého se zapojilo 992 dospělých jedinců, nadpoloviční většina respondentů žije alespoň s jedním domácím mazlíčkem (popř. společníkem).³ Je tedy patrné, že vztah chovatele a zvířecího společníka se dotýká mnoha lidí a zvířat, přesto mu však, dle mého názoru, ve filosofii zatím není věnována dostatečná reflexe.

Téma budeme zkoumat z pohledu etiky, resp. *animal ethics*,⁴ což je mladé etické odvětví, které se vztahem mezi lidmi a zvířaty zabývá. Jak si ukážeme v první části, zůstaneme primárně na poli deskriptivní etiky, která se snaží zkoumat, čemu lidé věří, jaké mají hodnoty a co je motivuje k jejich morálním rozhodnutím.

Ze závěrů deskriptivní etiky by následně bylo možné vyvozovat odpovědi na normativní etické otázky (např. zda bychom měli usilovat o stejně ohleduplné zacházení, jakého se dostává

¹ Co přesně v kontextu této práce znamená slovo „zvíře“ podrobněji rozebereme v kapitole věnované pojmům. Budeme ho používat jako synonymum „živého tvora“.

² SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. Wiley Blackwell, 2015. ISBN 9781118376690. S. 20–21.

³ *Domácí zvířata v českých domácnostech* [online]. FOCUS – Marketing & Social Research, 2017 [cit. 2020-05-16]. Dostupné z: <https://www.focus-agency.cz/z-nasich-vyzkumu/podil-domacich-mazlicku-v-ceskych-domacnostech-mirne-roste>.

⁴ V současnosti neexistuje jednotný překlad *animal ethics* a jednotlivé pojmy mají lehce odlišný význam (např. zvířecí etika, zooetika, etika o ochraně zvířat, zvířata v kontextu etiky), proto zde bude použit původní anglický název.

domácím mazlíčkům, u volně žijících nebo konzumovaných zvířat),⁵ čemuž se zde ale nebudeme věnovat. Adekvátní zodpovězení takových otázek by vyžadovalo rozsáhlé bádání, které by si zasloužilo vlastní oddělenou práci. My se proto nezaměříme na formulaci správného chování ke zvířatům, ale na popis toho, jak zvířatům přidělujeme morální status.

V druhé části se pokusíme definovat domácí mazlíčky a potom užší skupinu zvířecích společníků. Pro tuto kategorii neexistují oficiální parametry, budeme proto vycházet z definice, kterou stanovují autoři knihy *Companion Animal Ethics*.⁶ Porovnáme také dostupnou českou a anglickou terminologii, která se společníků dotýká.

Ve třetí části se pokusíme popsat, jak vypadá citová vazba mezi chovatelem a společníkem a zda je relevantní pro jejich označení jako „zvířecí společník“. Nakonec si zběžně ukážeme přehled některých etických teorií, které jsou primárně o vztahu dvou lidí, ale které by bylo možné – třebaže ne v identické podobě – aplikovat i na zvířecí společníky. Naznačíme tak možný směr dalšího zkoumání tohoto vztahu.

⁵ DELON, Nicolas. Za deskriptivní zooetiku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2016, 6(1) [cit. 2020-04-20]. ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal>. S. 67–68.

⁶ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*.

1. ETICKÉ TEORIE

Jak jsme si stanovili v úvodu, na téma zvířecích společníků budeme nahlížet z pohledu deskriptivní etiky. Co to ale znamená v kontextu *animal ethics*? Jaké etické teorie lze aplikovat na zvířata chovaná člověkem a na zvířata obecně? Pro ilustraci hlavních tendencí v moderních *animal ethics* využijeme rozdělení, které představuje Tony Milligan, současný skotský filosof, v knize *Animal Ethics: The Basics*.

Milliganovo dílo má sloužit jako úvod ke klíčovým tématům, která se týkají etického zacházení se zvířaty. Proto jej využijeme jako obecný přehled rozsáhlé literatury, který nám pomůže identifikovat relevantní myslitele. Milligan v této knize představuje postupný vývoj filosofických úvah a aktivismu od druhé poloviny minulého století v reakci na díla Petera Singera (*Osvobození zvířat*, 1975) a Toma Regana (*The Case for Animal Rights*, 1983).

Milligan přístupy myslitelů *animal ethics* rozděluje na přístup sjednocující (*unifying*) a vztahový (*relational*).⁷ Nejedná se o organizovaná hnutí ani o oficiální filosofické školy, rozdělení vytváří sám na základě pozorovaných společných znaků.

Jak si ukážeme v následující části, sjednocující přístup pracuje s logickými argumenty, které tvoří dobrý základ pro normativní etiku; lze z něj přímo odvodit, jak bychom měli se zvířaty zacházet. Protože nás bude zajímat hlavně deskriptivní etika a to, jak náš vztah ke zvířatům vypadá, nikoliv jak by měl vypadat, zaměříme se v dalších částech primárně na autory vztahového přístupu.

1.1 Sjednocující přístup

Milligan řadí již zmíněného Petera Singera a Toma Regana, zásadní tvůrce etických teorií o zvířatech, pod sjednocující přístup, který má původ v metodách analytické filosofie. Myslitelé sjednocujícího přístupu posuzují zvířata a zacházení s nimi na základě existujících vlastností, a proto je Clare Palmerová, současná britská filosofka, alternativně nazývá *capacity oriented* (tj. jsou zaměřeni na schopnosti či způsobilost zvířat).⁸

⁷ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. London: Routledge, 2015. ISBN 9780415739351. S. 3–4, 17.

⁸ PALMER, Clare. *Animal Ethics in Context*. New York: Columbia University Press, 2010. ISBN 9780231129053. S. 4–5.

Pro myslitele tohoto přístupu je podle Milligana charakteristické zvolit si jeden klíčový aspekt (popř. několik aspektů), který umožňuje porovnat člověka s jinými zvířaty, a na základě tohoto porovnání dělat morální rozhodnutí. S každým tvorem, který splňuje danou podmínku, by se potom mělo zacházet stejně. Rozdílné zacházení nelze morálně obhájit.⁹

Argumenty myslitelé zakládají na charakteristikách, které jsou zvířatům vlastní – tj. na skutečných, objektivně prokazatelných vlastnostech daných tvorů. Na základě těchto vlastností potom ukazují podobnost či kontinuitu mezi lidmi a jinými zvířaty.¹⁰

U Petera Singera je tímto zásadním aspektem (posuzovanou vlastností) schopnost zvířat trpět, ze které odvozuje naši morální povinnost vzít v potaz jejich zájmy, stejně jako zvažujeme zájmy lidské. Ve svém slavném díle *Osvobození zvířat* říká, že schopnost trpět je „nezbytnou podmínkou pro náš zájem.“¹¹ Schopnost trpět zde znamená schopnost prožívat, ať již utrpení či radost.¹²

Peter Singer vychází z tradice svého předchůdce, Jeremy Benthama, zakladatele utilitarismu. V *Osvobození zvířat* cituje Benthamovo prohlášení: „Otázkou není, zda dokážou *myslet*, ani zda dokážou *mluvit*, ale zda jsou schopni *trpět*.“¹³ Již Bentham tak odůvodňuje, proč usilovat o rovné zvažování zájmů nezávisle na rase, pohlaví nebo druhové příslušnosti – jeho myšlení se proto vztahuje na rozsáhlou škálu politických problémů jako je rasismus, sexismus, a právě zacházení se zvířaty.¹⁴

Rovné zvažování zájmů znamená, že zvažované zájmy se mohou lišit, nepovede to proto nutně ke stejnému zacházení. Schopnost trpět (prožívat) proto není jediným relevantním kritériem, jedná se jen o výchozí bod.

Při posuzování společné vlastnosti se stírá hranice mezi člověkem a zvířetem. Jak upozorňuje Erazim Kohák v úvodu k českému vydání *Osvobození zvířat*, Singer zdánlivě vyvrací předpoklad, se kterým evropská společnost dlouho pracovala: že člověk je pánem tvorstva.¹⁵

⁹ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 14, 19.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3. S. 23.

¹² Tamtéž. S. 19–25.

¹³ Tamtéž. S. 23.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ V další části předmluvy Kohák rozebírá, v čem tato zdánlivost spočívá – tj. proč Singerovo dílo nemělo tak znatelný dlouhodobý efekt a kudy by se naše úsilí mohlo dále ubírat, abychom to napravili.

Jiní myslitelé si vybrali odlišná etická kritéria, která ale mají podobný základ – např. Tom Regan vše zakládá na zvířatech jako subjektech života (*subject-of-life*) a Gary L. Francione se odkazuje na schopnost zvířat vnímat,¹⁶ jejich kritériím se zde ale nebudeme podrobněji věnovat. Singer je ovlivněn tradicí utilitarismu podle již zmíněného Benthama a Johna Stuarta Milla, zatímco Regan a Francione vychází z kantovské tradice zaměřené na práva a povinnost.¹⁷

Pozorujeme zde tedy dvě hlavní tendence: konsekvencialistickou (Singer) a deontologickou etiku (Regan, Francione). Obě spadají pod normativní etické zaměření, ale jejich přístup se liší. Konsekvencialismus soudí morální hodnotu našeho jednání podle důsledku; jen díky němu poznáme morálně správný čin. Deontologie naopak nepřihlíží k důsledkům a posuzuje jen motivaci k jednání a zásady, ze kterých vycházíme. Utilitarismus se běžně řadí pod konsekvencialismus a Kant a jeho následovníci pod deontologii.¹⁸

Regan a Francione se soustředí na práva, která vychází z přirozené podstaty zvířat a která bychom neměli narušovat (pro Franciona je to právo nebýt majetkem, pro Regana jsou to práva spojená s jeho konceptem subjektu života). Pro Singera jsou práva jen praktickým nástrojem k ochraně; jsou důsledkem zvažování zájmů, nikoliv však samotným morálním argumentem.¹⁹

Milligan říká, že patrnou výhodou sjednocujícího přístupu jsou jeho definované parametry a jejich aplikace pro praxi.²⁰ Z jasných parametrů lze odvodit logické závěry, a s těmi potom můžeme například argumentovat pro změny v legislativě.

Věřím, že také z tohoto důvodu Singerovo dílo *Osvobození zvířat* přispělo k popularizaci problematiky zacházení se zvířaty, a do určité míry k legislativním změnám, které vylepšují kvalitu života zvířat. Jeho dílo je některými jeho zastánci označováno jako „bible hnutí za osvobození zvířat“, přestože jej samotného to označení uvádí do rozpaků a zdůrazňuje, že on ani jeho kniha nemají monopol na pravdu.²¹

¹⁶ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 17–19.

¹⁷ Tamtéž. S. 19.

¹⁸ ALEXANDER, Larry a Michael MOORE. Deontological Ethics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Winter 2016 Edition. 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/ethics-deontological>.

¹⁹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. S. 24.

²⁰ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 31.

²¹ SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. S. 11.

Singer v *Osvobození zvířat* nepředstavuje jen obecné, teoretické principy, ale kritizuje konkrétní problémy a vysvětluje, proč je za problémy považuje. Prezентuje tak argumenty, které lze poté použít v politických kampaních. Singer kritizuje lidské užívání zvířat – například konzumaci masa, laboratorní výzkum, testování produktů na zvířatech a nehumánní způsob chovu a usmrcování hospodářských zvířat.²²

Aktuálním příkladem (únor 2020) problematického chovu z našeho prostředí je klecový chov slepic a kampaň spolku OBRAZ pro jeho zákaz. Na hlavní stránce OBRAZu je uveden argument, který zdůrazňuje podobnost mezi lidmi a zvířaty: „Zvířata cítí bolest, prožívají emoce a chtějí mít šťastný život – stejně jako my.“²³ Přestože se k němu členové spolku neodkazují, způsob uvažování je velice podobný Singerovým argumentům.

Na propojené stránce pro kampaň se potom odvolávají na naplnění přirozených potřeb slepic: argumentují tím, že mezi jejich konkrétní zájmy patří žít tak, jak by žily v přírodě, tj. například mít dostatek prostoru k pohybu a moci hrabat a popelřit se, což život v kleci neumožňuje.²⁴ Zájmy slepic jsou jiné než zájmy člověka, což ale neznamená, že by byly méně důležité. Závěrem zůstává, že kvůli nám nemohou dosáhnout šťastného života.

Na příkladu chovu slepic vidíme, že podobný způsob argumentace by měl sloužit k přesvědčení lidí, kteří sami od sebe nepociťují soucit s trpícími zvířaty, problematika zvířecího chovu je příliš nezajímá, nebo je zajímá, ale mají jiné priority (např. nákup levných vajíček). I přes svůj postoj mohou racionálně souhlasit s prezentovanými argumenty, nebo je alespoň nejsou schopni vyvrátit. Porovnání s lidskou zkušeností může usnadnit soucit s tvorem, který nám je *podobný* – je to tvor, který chce být šťastný, který nechce trpět, tak jako my. Jsou to snadno srozumitelné koncepty, přestože nám jejich život jinak může být velice vzdálený.

Na druhou stranu může ale dojít k nadměrnému zjednodušení problematiky, když se myslitelé snaží omezit komplexní morální problémy na jeden hodnotící rámec, podle kterého lze vyžadovat stejný přístup ke všem tvorům, kteří splňují vybrané kritérium, a také z toho důvodu se někteří myslitelé od Singerovy tradice odvrací.

²² SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. S. 5–10.

²³ OBRAZ – *Obránci zvířat* [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.obrancizvirat.cz>.

²⁴ *Zákaz klecí – Bez Vás to nepůjde* [online]. [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <https://zakazkleci.cz>.

Jiní myslitelé souhlasí se základním argumentem o morálním zvažování zvířat na základě toho, že jsou schopna prožívat, ale dále s ním pracují. Například Palmerová doplňuje parametry o naši blízkost k danému zvířeti a také o míru, do jaké na nás závisí.²⁵

Lori Gruenová, současná profesorka filosofie,²⁶ se odkazuje na Marthu Nussbaumovou, která také vychází z vlastností zvířat, ale kritizuje, že běžné utilitaristické přístupy neberou v potaz vše, co je potřebné k důstojnému životu. Upozorňuje na to, že dobrý život má mnoho aspektů jako „pohyb, náklonnost, zdraví, komunitu, důstojnost, kontrolu nad vlastním tělem a vyhýbání se bolesti.“²⁷ Z toho je patrné, že zvažování zájmů je složitou problematikou a záleží také na tom, zda se snažíme docílit pouze bezbolestného života, anebo spokojeného života.

1.2 Vztahový přístup

Myslitelé druhého proudu promýšlí problematiku zvířat „v rámci širšího etického kontextu“.²⁸ Milligan sem řadí například Coru Diamondovou, Raimonda Gaitu, Jacquese Derridu a Donnu Hawaray. Jejich metody vychází původně hlavně z kontinentální filosofie (popř. z filosofie Ludwiga Wittgensteina) a Milligan říká, že na rozdíl od první skupiny filosofů se obvykle zaměřují hlavně na *odlišnost* mezi lidmi a jinými zvířaty,²⁹ nikoliv podobnost. Zvířata tak nejsou redukována na hledání podobnosti s člověkem, přestože nadále vychází z porovnávání lidí a zvířat, které nám mimo jiné umožňuje lépe definovat „lidství“, jak si ukážeme na následujícím příkladu.³⁰

Zkoumají například to, jak vztah člověka a zvířete vypadá, co je pro něj charakteristické a co je v něm možné, a také to, jak se liší náš vztah ke zvířeti na základě kategorie, do které jej řadíme (např. škůdce, laboratorní zvíře, hospodářské zvíře, mazlíček).³¹ Jak je tedy patrné, myslitelé vztahového přístupu se zabývají různorodými tématy. Uvedeme si alespoň jeden

²⁵ PALMER, Clare. *Animal Ethics in Context*. S. 3–6.

²⁶ Jejimi obory jsou filosofie, feminismus, gender, sexualita a vliv vědy na společnost.

²⁷ GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0-521-88899-8. S. 40.

²⁸ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 17.

²⁹ Další argumenty pro posuzování odlišnosti nabízí například David Cockburn, který odmítá empirický základ *animal ethics* a zpochybňuje návaznost mezi intuitivním porozuměním zvířecím emocí a porovnatelností s lidskými projevy. – COCKBURN, David. Human Beings and Giant Squids. *Philosophy* [online]. Cambridge University Press, 1994, **69**(268), 135–150. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3751341?seq=1>.

³⁰ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 24–26.

³¹ Viz DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. *Philosophy* [online]. Cambridge University Press, 1978, **53**(206), 465–479 [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3749876>.

příklad, který ilustruje složitost porovnávání člověka s jinými tvory, a tím je Derridovo zkoumání pojmů „člověk“ a „zvíře“.

Derrida vysvětluje, že toto dělení je užitečné pro pochopení sebe samých v porovnání s jinými živočichy. Jen v porovnání s tím, co nejsme, docházíme k uvědomění si toho, co jsme; umožňuje nám to lépe uchopit vlastní lidství. Kritizuje ale, že rozdělení na člověka a jiné zvíře sice pomáhá s určením toho, co je lidské, nevypovídá to ale o obecné, reduktivní kategorii „zvířat“, kam řadíme vše od hmyzu až po savce. Redukujeme je tak na vlastnost, kterou nemají: nejsou lidé.³²

Abychom si ukázali, proč se tito myslitelé vydali jiným směrem než myslitelé sjednocujícího přístupu, podíváme se teď na to, co na myšlení Singera, Regana a dalších obvykle kritizují. Neměli bychom ale zapomenout na to, že myslitelé sjednocujícího přístupu mají jiný záměr, protože se zaměřují na normativní etiku.

Myslím si, že v ideálním případě by zkoumání deskriptivní etiky mohlo lépe objasnit a posílit argumenty normativní etiky (například tím, že filosofové metodou deskriptivní etiky popíšu naši intuici, že určitý způsob zacházení se zvířetem určitého druhu či statusu je morálně myslitelný, nebo naopak nemyslitelný z důvodů morální povahy, a potom porovnájí, kde se tyto důvody shodují nebo rozcházejí s normativními argumenty), obzvlášť protože jejich záměry se mohou překrývat. Jejich odlišné zaměření je ale v následující kritice velmi patrné.

Zprv je podle Milligana důležité si uvědomit, že praktická aplikace etiky na naše každodenní rozhodnutí není tak jednoduchá, jak sjednocující přístup naznačuje. Každé rozhodnutí zahrnuje více aspektů, které musíme zvážit, a v danou chvíli často nejednáme racionálně, ale na základě momentálního emocionálního pohnutí.³³

Milligan uvádí tento příklad: když uvidíme týraného psa a budeme mít v úmyslu zakročít, je důležité, abychom měli legálně právo do situace zasáhnout a psu pomoci. Nevěří ale, že právo psa netrpět by bylo v danou chvíli naší hlavní motivací. Místo toho bychom mohli jednat například ze starosti nebo soucitu.³⁴

³² MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 27–29, 98–99.

³³ Tamtéž. S. 20–23.

³⁴ Tamtéž.

Například Singer tedy popisuje, proč je pomoc týranému psovi správná (a týrání nesprávné), takto obecným argumentem se ale nesnaží zachytit komplexní vnitřní motivaci člověka, který se ocitne v dané situaci, a ta proto zasluhuje další zkoumání.³⁵

Nelze také ignorovat naše prožití konkrétní situace tváří v tvář s daným tvorem v daný okamžik, které nás pravděpodobně nebude motivovat totožným způsobem jako utrpení všech živých tvorů na světě. Z toho vzniká problém, na který upozorňuje také Singer: racionální přijetí logického morálního argumentu nemusí být dostatečně motivující ke změně.³⁶

Další argument je od Cory Diamondové z eseje *Eating Meat and Eating People*, kde na příkladu vegetariánství (přestože je sama vegetariánkou) ukazuje, proč je podle ní zavádějící zakládat etickou diskuzi o zvířatech na právech či jejich zájmech.³⁷

Diamondová argumentuje, že kdyby skutečnou prioritou při rozhodování byla práva dotyčného, bylo by to například právo zvířete nebýt zabito pro jídlo. Potom by nebyl problém s konzumací zvířat, která zemřela přirozeně, protože toto právo by nebylo porušeno, s čímž by ale někteří vegetariáni nesouhlasili. A pokud by se místo toho jednalo hlavně o zájmy dotyčného, například druhého člověka, naší hlavní motivací k tomu, abychom jej nesnědli, by mohl být jeho zájem nebýt sněden.³⁸

Diamondová ale říká, že v případě lidí jde o hlubší přesvědčení: že jsou něčím, co *nemá* být snědeno, a stejně tak je tomu i v případě zvířat u etických vegetariánů. Stejně jako Milligan se tím snaží ukázat, že myslitelé sjednocujícího přístupu, v její eseji konkrétně Singer, nezachycují skutečnou podstatu intuice, která nás vede k tomu, abychom nechtěli zvířata jíst. Jak sama Diamondová přiznává, tato intuice sice nepřesvědčí člověka, který ji nemá,³⁹ mohla by ale být klíčem k tomu, proč jsou někteří lidé přirozeně motivováni k morálnímu zacházení se zvířaty, a jiní nejsou.

Shrnuli jsme si tedy vybrané argumenty, proč má smysl zkoumat *animal ethics* z pohledu vztahového přístupu. Podle Milligana je možnou nevýhodou, že myslitelé, které sem řadí,

³⁵ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 20–23.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ DIAMOND, Cora. *Eating Meat and Eating People*. *Philosophy* [online]. S. 467.

³⁸ Tamtéž. S. 467–469.

³⁹ Tamtéž. S. 468–469, 477.

většinou ve své práci nedochází ke konkrétním aplikovatelným závěrům.⁴⁰ Nenabízí přesvědčivé argumenty pro lidi, kterým je osud zvířat lhostejný, a podle Diamondové takové argumenty ani existovat nemohou, protože lhostejného člověka nepřesvědčí.⁴¹

Na druhou stranu, když se tito myslitelé distancují od sjednocujícího přístupu a ukazují, že to není jediný možný způsob, jak nahlížet na morální dimenzi našeho vztahu ke zvířatům, otevírají prostor k diskusi a uchopují téma z jiných úhlů pohledu. A protože se zaměřují na individuální vazby člověka a zvířete, pomohou nám lépe uchopit unikátní charakteristiky vztahu chovatele a zvířecího společníka.

⁴⁰ MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 30.

⁴¹ DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. *Philosophy* [online]. S. 477.

2. TERMINOLOGIE

Předběžně jsme si tedy stanovili směr, kterým se budeme ubírat, některé klíčové autory *animal ethics*, a ukázali jsme si, v čem může být deskriptivní etika pro etické zkoumání vztahu lidí a zvířat přínosná.

Než pokročíme k analýze zvířecího společníka, je nutné definovat, co je myšleno pojmem zvířecí společník, jak se odlišuje od domácího mazlíčka, a co to vůbec znamená pojem „zvířecí“. V následující části se proto pokusíme vyjasnit základní pojmy, se kterými budeme dále pracovat. Porovnáme přitom také anglickou a českou terminologii.

2.1 Zvíře

V této práci sice používáme označení „člověk“ a „zvíře“, je však vhodné vyjasnit si, že je to pouze zkratkovité označení, protože potřebujeme odlišit člověka od ostatních, mimolidských zvířat. Člověk je biologicky zvířetem, a to zde nechceme zpochybňovat. Slovo „zvíře“ funguje podobně jako živočich nebo fauna a jedná se primárně o biologické určení bez hodnotící roviny. Jako synonymum budeme používat také slovní spojení živý tvor.⁴²

Vycházíme hlavně z anglických zdrojů, a proto stojí za zmínku, že v angličtině funguje označení *nonhuman*, které lze použít ve spojení *nonhuman animals* (doslova ne-lidská zvířata). Do češtiny se pojem často překládá jako „subhumánní“ (např. subhumánní primáti, subhumánní druh), což dle mého názoru zásadně mění význam. V etické diskuzi by to zvířata stavělo od začátku do znevýhodněné pozice, čemuž se zde budeme snažit vyhnout. Z tohoto důvodu tento pojem nevyužijeme.

Doslovný překlad „nelidská“ se běžně používá pro hodnocení lidských akcí, které by měly být lidské a postrádají takovou kvalitu, a proto také není vhodný. Nejvhodnějším překladem je proto asi neutrální slovní spojení „mimolidská zvířata“.⁴³ Když budeme mluvit o zvířatech, bude to vždy v tomto významu.

Budeme se tím také distancovat od tradičních, hierarchických pojetí přírody jako je *scala naturae* (stupnice přírody podle dokonalosti stvoření, která obsahuje vše živé i neživé, řadí

⁴² Inspirací pro toto rozdělení je terminologie používaná Lori Gruenovou. – GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*.

⁴³ Na základě překladu následujícího textu: DELON, Nicolas. Za deskriptivní zooetiku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. S. 35.

člověka nad zbytek přírody – nad zvířata, rostliny a minerály, ve vzestupném pořadí – a provází nás již od středověku)⁴⁴ a od pokusů porovnávat hodnotu člověka a jiných zvířat.

2.2 Mazlíček a společník

Nejprve se pokusíme definovat domácího mazlíčka. V anglicky mluvícím prostředí se pro mazlíčky většinou používá označení *pet*. *Pet* lze přeložit právě jako „domácí mazlíček“, nebo jako „domácí zvíře“. Domácí zvíře se někdy používá jako synonymum, může se ale překrývat s širším označením pro všechna zvířata chovaná člověkem.

Alternativním označením mazlíčka v anglicky mluvícím prostředí je spojení *companion animal*,⁴⁵ což v této práci – pro odlišení od ostatních domácích zvířat – překládáme jako „zvířecí společník“,⁴⁶ přestože se v česky mluvícím prostředí nejedná o zažitý pojem. Nelze totiž říct, že by se jednalo o synonymum *pet*. Je to podkategorie, tj. všichni zvířecí společníci jsou zároveň domácími mazlíčky, ale domácí mazlíčci nemusí být nutně našimi společníky. V další části proto založíme definici společníka na mazlíčkovi, a potom k ní přidáme další kritéria, která tuto definici zúží.

Kromě přesnějšího popisu konkrétní skupiny zvířat je výhodou tohoto pojmu, že „společník“ naznačuje oboustranný vztah a vzdaluje se od dynamiky *pet – owner*, tj. mazlíček a jeho majitel. „Majitel“ poukazuje na vlastnictví, což je v nesouladu s pojetím zvířete jako samostatné, živé bytosti, která nemůže být pouhým majetkem. V angličtině existují alternativy jako *guardian* (opatrovník) nebo *carer* (pečovatel),⁴⁷ v češtině se ale zatím běžně nepoužívají.

Abychom se vyhnuli slovu majitel, budeme mluvit o chovatelích nejen ve významu profesionálního chovu. V souladu s definicí v českém zákoně budeme za chovatele označovat kohokoliv, kdo se o zvíře stará:

„(...) chovatelem [se rozumí] každá právnická nebo fyzická osoba, která drží nebo chová zvíře nebo zvířata, trvale nebo dočasně, přemísťuje zvíře, nebo obchoduje se zvířaty.“⁴⁸

⁴⁴ MCCARTHY, Eugene M. The Scala Naturae. *Biology Dictionary* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <http://www.macroevolution.net/scala-naturae.html>

⁴⁵ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 5–6.

⁴⁶ Bylo by také možné mluvit o zvířecích druzích, zvířeti – společníku, či o zvířatech chovaných pro společnost.

⁴⁷ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 5–6.

⁴⁸ § 3 zákona č. 246/1992 Sb. – Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání.

Důležitou vlastností pojmů „mazlíček“ a „zvířecí společník“ je to, že obsahují evaluační aspekt. Pojmy morálního hodnocení lze dělit na řídké (*thin*) a hutné (*thick*); řídké pojmy mají hodnotící charakter, ale jsou velice obecné (například když něco označíme za „dobré“ či „špatné“), takže neobsahují popisnou informaci o tom, proč jsme je tak označili.

Hutný pojem má navíc obsahovou, popisnou stránku – například *sobeckost* je hodnocena jako negativní, a navíc obsahuje popisnou informaci o upřednostňování svých zájmů na úkor ostatních.⁴⁹ Když řekneme, že se někdo zachoval správně, bude to méně informativní, než když řekneme, že se zachoval statečně.

Také deskriptivní pojmy, s nimiž pracuje etika, včetně *animal ethics*, lze dělit na řídké, neutrální, popisné výrazy (například zvíře), a na hutné pojmy, které mají normativní rovinu. Mazlíček a společník jsou hutnějšími pojmy, protože v sobě zároveň zahrnují jak deskriptivní popis, tak normativní důsledky pro naše zacházení s daným zvířetem. Rozdíl spočívá v tom, že u normativní etiky slouží hutné pojmy k hodnocení lidí nebo jejich činů. U zvířecích společníků nelze říct, že by jejich označení jako společníků bylo jejich zásluhou, a nelze je proto stejným způsobem morálně hodnotit.⁵⁰

Také podle Cory Diamondové označení nevychází z vrozených vlastností zvířat a je přidělováno lidmi. Přesto je ale důležité, že je to pozitivním pojmem – narozdíl od neutrálního označení „zvíře“ nebo negativního „havěť“ – který přináší danému zvířeti privilegia, jež se neodvozují od jeho podstaty nebo vlastností.⁵¹ Přestože se zvíře o dané označení nemusí nijak zasloužit, tato kategorizace ovlivňuje náš vztah k němu.

2.3 Definice

Jak jsme si ukázali, klíčovými pojmy jsou pro nás domácí mazlíček a zvířecí společník. Protože společníci jsou podkategorií mazlíčků, nejdříve si definujeme mazlíčky.

Víme již, že domácí mazlíček musí být mimolidské zvíře, a že musí být chován člověkem. Pod skupinu všech zvířat chovaných člověkem tedy patří užší skupina domácích mazlíčků, což jsou zvířata, jejichž hlavní funkcí není užití v zemědělství či potravinářském průmyslu, sport,

⁴⁹ WILLIAMS, Bernard. *Ethics and the Limits of Philosophy*. Routledge, 2006. ISBN 0-203-96984-7. S. 129–130, 140–141.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. *Philosophy* [online]. S. 469.

laboratorní výzkum, náboženské využití, asistence nebo jiný druh práce, ale jsou primárně v zájmovém chovu.⁵² Jinými slovy, jsou chováni pro radost, ze zájmu či pro společnost.⁵³

Různí se míra jejich domestikace, která se projevuje také tím, zda by zvíře po návratu do přírody dokázalo samo přežít. Domestikovaná zvířata jsou taková, která byla „dlouhodobě systematicky chovaná a záměrně za určitým cílem přetvářena (šlechtěná)“ a „během mnohých generací držených v zajetí prošla od svých původních divokých předků procesem domestikace (zdomácnění) do forem, které se v přírodě nevyskytují“.⁵⁴ Jak upozorňuje Lori Gruenová, domestikovaná zvířata byla vyšlechtěna tak, aby co nejlépe zapadla do lidského života.⁵⁵

Domácí mazlíček proto vůbec nemusí být domestikovaným zvířetem – některé druhy jsou zatím chovány jen po několik generací, jinde lidé do jejich vývoje příliš nezasahují, a u některých ani nedochází k množení v zajetí a chovají se jen po odchycení v přírodě.⁵⁶

Jak ale vymezit domácího mazlíčka oproti libovolnému zvířeti chovanému člověkem, když je podle Diamondové nemůžeme identifikovat podle jejich vnitřních vlastností?⁵⁷

Autoři knihy *Companion Animal Ethics* si kladou stejnou otázku. Pro definici mazlíčka uvádí kritéria stanovená dvěma historiky, kteří studovali chov mazlíčků v Anglii v letech 1400–1800 (Keith Thomas), a vývoj moderního chovu mazlíčků v Americe s důrazem na dobu mezi roky 1840 až 1940 (Katherine Grierová). Tato kritéria podle nich jsou:

- (1) mazlíček má dovolený vstup do domu,
- (2) člověk mu přidělí jméno,
- (3) není určen k jídlu.⁵⁸

Takovou definici nesplňují například rybičky, u kterých není obvyklé dávat jim individuální jména, obzvláště, je-li jich větší počet.⁵⁹ Při rozdělení na mazlíčky a společníky by dle mého názoru bylo vhodné definici domácího mazlíčka rozšířit, aby zahrnovala i takové případy zvířat,

⁵² § 3 zákona č. 246/1992 Sb. – Zákon České národní rady na ochranu zvířat proti týrání.

⁵³ Mohou také plnit více funkcí najednou.

⁵⁴ Domestikace. *Zoologie pro veterinární mediky* [online]. 2012 [cit. 2020-01-11]. Dostupné z: <http://www.zoologie.frasma.cz/domestikace/domestikace%20uvod.html>.

⁵⁵ GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*. S. 156.

⁵⁶ Domestikace. *Zoologie pro veterinární mediky* [online].

⁵⁷ DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. *Philosophy* [online]. S. 469.

⁵⁸ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 5.

⁵⁹ Tamtéž.

kteřá s námi bydlí, ale nemáme k nim dostatečně osobní pouto, abychom je nutně chtěli pojmenovat. (U společníků nebude pochyb o tom, že jména budou mít.) Nelze totiž tvrdit, že by k rybičkám chovatel neměl pouto a nevnímal je jako domácí mazlíčky jen proto, že je nemá individuálně pojmenované a že je od sebe navzájem třeba ani nerozezná; přesto může být smutný, když jedna z „anonymních“ rybiček zemře.

Dalo by se uvažovat o tom, že se lidé nechtějí emocionálně poutat ke krátkověkému zvířeti, a proto jim obvykle nevybírají jména, což ale vyvrací chov pojmenovaných, milovaných křečků, kteří se často nedožijí ani tří let. Mohlo by to taky spočívat v nepřítomnosti fyzického kontaktu, což ale nemusí být nutně pravda ani u rybiček, viz virální videa akvarijských ryb, které si samy připravou pro pohlazení.

Zároveň by se dalo uvažovat o tom, zda je domácím mazlíčkem králík, který je pojmenován, ale přesto nakonec bude sněden. Ochota jej sníst významně mění náš vztah k němu, a to představuje další složité etické otázky. V nadcházejících částech se alespoň pokusíme ukázat, proč snědený králík nesplňuje kritéria zvířecího společníka, a otázku, zda by mohl být domácím mazlíčkem, ponecháme otevřenou.⁶⁰

Jak již bylo naznačeno v úvodních částech, půjde nám o to popsat, v čem se konzumace vylučuje s definicí zvířecího společníka, nikoliv o morální hodnocení takového činu.

Jak předcházející odstavce ukazují, navrhovaná definice mazlíčků není dostatečně jasná a obsahuje mnoho výjimek. Podíváme se proto na podrobnější parametry, které nabízí Gary Varner, současný americký filosof specializovaný na environmentální etiku, utilitarismus a otázky *animal ethics*.

Podle Varnera se u domácího mazlíčka očekává, že se k němu jeho chovatel bude chovat laskavě a se zájmem, narozdíl od zvířat, které ve svém domě nechce. Autoři *Companion Animal Ethics* ale podotýkají, že se nemusí jednat nutně o vřelý či láskyplný vztah; zvíře můžeme mít

⁶⁰ Zajímavým zdrojem k dalšímu promýšlení této problematiky může být již zmiňované dílo *Eating Meat And Meeting People* Cory Diamondové, kde rozebírá důvody, proč je nemyslitelné sníst člověka, popřípadě zvíře. Podobné problematice se věnuje také Tony Milligan v kapitole *Pets v Beyond Animal Rights* na příkladu usmrcení jehněte Marcuse. – MILLIGAN, Tony. *Beyond Animal Rights: Food, Pets and Ethics*. London: Continuum, 2010. ISBN 978-1441157539. S. 106–110.

ze zvědavosti či fascinace, aniž bychom k němu měli silnou citovou vazbu.⁶¹ Zvíře, které máme bez emoční vazby, proto může být domácím mazlíčkem, nikoliv však společníkem.

Dalším parametrem je, že zvíře by mělo žít v domě anebo blízko domu, takže Varner sem řadí například také koně v zájmovém chovu. A musí se jednat o zvíře, nikoliv o rostlinu nebo robota, přestože oboje může vyžadovat naši péči a záviset na nás. Jinými slovy, musí to být živý, vnímající, pohybující se tvor,⁶² což může zahrnovat vše od savců přes rybičky a plazy až po hmyz.

Spojíme-li tyto nabízené definice, domácí mazlíček může být popsán jako zvíře, ke kterému má jeho chovatel kladný vztah a bydlí v jedné domácnosti nebo v její blízkosti. Obvykle mu bude přiděleno jméno a chovatel bude mít ve většině případů, popř. vždy, výhrady k jeho konzumaci.

Všechny uvedené vlastnosti by měl mít také zvířecí společník. Aby se tento pojem dále zúžil, potřebujeme pro něj podrobnější parametry. V *Companion Animal Ethics* přidávají následující kritéria: zvíře je chováno primárně pro společnost, chovatel má se zvířetem oboustranný vztah a dochází mezi nimi k významné sociální interakci.⁶³

Význam společnosti je patrný již z jejich označení. Zvířecí společnost může znamenat různé věci – radost ze společnosti samotné, útěchu v emocionálně náročných situacích, čas strávený hrou a jiné společné aktivity. Myslím si, že chovatelé mají intuitivní představu o tom, co společnost znamená a jak se odlišuje od obecnějšího zájmového chovu. Ukázalo se to mimo jiné v českém průzkumu, který jsme citovali v úvodu: 56 % českých chovatelů uvedlo, že si zvíře pořídili, protože si přáli mít společníka a kamaráda. V porovnání s tím 41 % uvedlo, že chov je zábavou či koníčkem.⁶⁴

Osobní vztah a interakce je zásadní, protože zde dochází k oboustrannému rozeznání sebe navzájem jako dvou individualit. Proto sem nebude patřit hejno rybiček, které reaguje na libovolného člověka, jež zrovna zaťukal na sklo, aby je svolal k jídlu.⁶⁵

⁶¹ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 4–5.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž. S. 5.

⁶⁴ *Domácí zvířata v českých domácnostech* [online]. FOCUS – Marketing & Social Research, 2017.

⁶⁵ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 5–6.

Dalším typickým rysem chovu společníka bývá to, že se mu snažíme dopřát volný pohyb. Jsou druhy, u kterých je to častější – jako u koček a psů,⁶⁶ ale například také u papoušků. Je možné, že u drobných, snadno zranitelných zvířat to není tak obvyklé čistě z bezpečnostních důvodů. U mazlíčka je pohyb často omezený, a s ním také interakce. Žije ve svém vlastním prostoru, oddělený od člověka, a vztah je kvůli tomu také mnohem jednostrannější, protože veškerý kontakt iniciuje chovatel.

Důležitost svobodného pohybu je zajímavě popsána v knize *Philosopher's Dog* Raimonda Gaity, kde vzpomíná na otceva papouška kakadu Jacka, který měl zcela neomezený pohyb. Mladý Gaita Jacka považoval za kamaráda, ne-li druha, a obzvlášť k jeho otci měl Jack velmi silnou vazbu. Jack bydlel v jejich domě, nikoliv v kleci, a byl to společník v pravém slova smyslu: doprovázel je do práce a do školy, rád se vozil na řídítkách kola, a po ránu se chodil přitulit pod peřinu. Když trávil čas venku, mohl se sám rozhodnout, zda se vrátí domů, či zda odletí a bude žít v divočině.⁶⁷

Volný pohyb se tu proto prolíná se svobodnou volbou a také s respektováním Jackovy individuality. Tyto hodnoty se dostaly do konfliktu při stěhování: Gaitův otec se musel rozhodnout, zda Jackovi zastříhne křídla a zavře jej do klece, nebo jej vypustí do přírody. Přestože se tím velmi trápil, rozhodl se nakonec, že Jackova volnost je důležitější.⁶⁸

Kdyby se jednalo o zájmový chov nebo třeba o výstavního papouška, bylo by možná překvapivější se zvířete z podobných důvodů vzdát. Neznamená to, že chovatelé mazlíčků neberou v potaz jejich zájmy jako je kvalitní strava a pocit bezpečí, zdá se mi však, že zacházení s Jackem se více přiblížilo tomu, jak by se v takové situaci zacházelo s člověkem.

Přestože neexistuje jednotná definice, shrnuli jsme si různé parametry, které se se zvířecími společníky obvykle pojí. Výsledný popis by mohl vypadat takto:

Zvířecí společník je živé, pohyblivé zvíře, které má vlastní jméno a status individuálního tvora. Chovatel jej dobrovolně chová za účelem společnosti. Buď spolu sdílí jednu domácnost, nebo bydlí v relativní blízkosti, a je-li to možné, společníkovi je umožněn volný pohyb. Pro chovatele je nemyslitelné jej sníst. Vztah mezi chovatelem a zvířetem je

⁶⁶ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 42.

⁶⁷ GAITA, Raimond. *The Philosopher's Dog*. London: Routledge, 2002. ISBN 9780415309073. S. 4–6.

⁶⁸ Tamtéž.

oboustranný a umožňuje sociální interakci, kterou mohou obvykle obě strany iniciovat. Vztah se nezakládá jen na zájmu či fascinaci, ale na osobním citovém poutu.

Jak je nyní patrné, nejedná se o objektivní, měřitelná kritéria. Definice nevychází z vrozených vlastností zvířete, přestože některé vlastnosti usnadňují či podmiňují navázání osobního pouta mezi chovatelem a společníkem. Příkladem takových vlastností by mohly být sklony zvířete vytvářet si sociální vazby (jako pes ve smečce) či jeho schopnost přizpůsobit se lidskému obydlí a životnímu stylu. To může usnadnit vytvoření osobního pouta a celé soužití, nejsou to ale vlastnosti, které by logicky podmiňovaly například možnost pojmenovat zvíře či respektovat jeho právo na život.

Neznamená to ani, že každé zvíře, které má lepší předpoklady navázat s člověkem pouto, bude automaticky něčím společníkem. Inteligentní, společenská zvířata – jako potkani nebo prasata – teoreticky odpovídají požadavkům podobně jako oblíbenější psi a kočky, přesto je však počet jejich chovatelů výrazně nižší a pro mnoho lidí pravděpodobně zůstávají primárně v kategoriích „škůdce“ a „hospodářského zvířete“.

Odlíšné zacházení se zvířaty podobných vlastností lze, podle mě, odůvodnit osobní preferencí člověka. Ve chvíli, kdy se chovatel rozhodne pořídit si zvířecího společníka a začne si k němu vytvářet osobní pouto, přidělí mu také privilegia, která definice o pár odstavců výše popisuje.

3. CITOVÁ VAZBA

Uvedli jsme si, že chovatel si ke zvířecímu společníkovi vytváří citové pouto. Co si pod tím ale můžeme představit, jak takové pouto vypadá? Odbočíme na chvíli z okruhů filosofie a podíváme se, co nám k tomu může říct psychologie: konkrétně teorie citové vazby (*attachment theory*).⁶⁹

V Británii použili dotazník zvaný NRI, ve kterém vyzvali 90 lidí, aby posoudili svůj vztah ke svým zvířecím společníkům podobným způsobem, jakým se posuzuje blízkost k ostatním lidem. Původním účelem dotazníku tedy bylo zkoumání mezilidských vztahů v rodině, mezi přáteli atd., s novou aplikací na vztah lidí a zvířat. Posuzovali sedm hlavních kategorií. Výsledkem bylo porovnání vztahu k lidem, psům a kočkám.⁷⁰

Psi se obecně umístili lépe než kočky, zajímavé ale je, že v některých ohledech byli psi hodnoceni lépe než lidé. Psi skóre bylo lepší v aspektech společnosti ve smyslu stráveného času spolu a společných aktivit (*companionship*), ve vzájemné péči (*nurturance*) a v důvěře, že tento vztah vytrvá (*reliable alliance*).⁷¹

Dalo by se uvažovat o tom, zda víra v setrvání ve vztahu může být způsobena tím, že rozhodnutí je pouze na chovateli; jeho pes se nemůže rozhodnout, že jednoho dne odejde, kdežto lidscí přátelé mohou. Zvířecí společník tak je bezpochyby spolehlivější než lidský společník, ovšem ne nutně ve smyslu oboustranně chtěného vztahu.

Příhodnější porovnání by mohlo být ke vztahu rodiče k dítěti,⁷² ale u dítěte v určitém bodu dojde ke ztrátě závislosti na rodiči a je k tomu vedeno, kdežto u zvířecího společníka se dá předpokládat, že s chovatelem stráví celý život a po celou dobu na něm bude závislý. Situace náhlého osamocení, které nevedou k úmrtí nebo k přiřazení novému chovateli, jako byl příklad papouška Jacka, jsou spíše výjimkou. Kompletní osamostatnění většinou ani není realizovatelné u domestikovaných druhů, protože jsou vyšlechtěny tak, aby člověka potřebovaly.

⁶⁹ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 46.

⁷⁰ Tamtéž. S. 47–48.

⁷¹ Tamtéž. S. 48.

⁷² Přestože v doslovném smyslu se myslitelům jako Gaita takové přirovnání zdá nemyslitelné, ne-li zvrácené, k čemuž se později vrátíme. – GAITA, Raimond. *The Philosopher's Dog*. S. 102.

Výsledky dotazníku byly podobné pro lidi a psy v míře obdivu a vzájemného respektu (*admiration*) a také v náklonnosti (*affection*). Lidé dosáhli výrazně lepšího hodnocení než psi v kategorii praktické pomoci (*instrumental aid*) a v důvěrnosti (*intimacy*). Skóre lidí bylo vyšší také – v negativním významu – v množství konfliktů, ke kterým ve vztahu dochází.⁷³

Milligan říká, že mezi lidmi a zvířaty nedochází k vážným nedorozuměním, která jsou v mezilidských vztazích tak obvyklá.⁷⁴ To samé tedy asi platí také o konfliktech obecně. To by se dalo vysvětlit tím, že od zvířecího společníka se očekává vyšší míra poslušnosti než od lidského přítele, a je přijatelné jej k této poslušnosti vychovat. Protože je přijatelné, ne-li očekávané vychovávat také své děti, společným jmenovatelem by skutečně mohla být mmj. odpovědnost za daného jednotlivce, která vychází z jeho závislosti na nás.

Další důležitý aspekt našeho pouta ke zvířecím společníkům se závislosti dotýká. Jedná se o teorii již zmíněné Clare Palmerové, kterou nazývá intuicí *laissez-faire* (ILF). Je to intuitivní rozlišení vztahů na základě naší blízkosti k danému tvorů a na základě míry jejich závislosti na nás. Palmerová o ILF mluví v kontextu pomoci – je-li ILF solidním morálním argumentem, máme menší (nebo žádnou) povinnost pomoci trpícímu divokému zvířeti, a naopak větší povinnost pomoci našemu domácím zvířeti.⁷⁵

Palmerová tuto intuici ilustruje na reakcích veřejnosti, když se dozvěděli o dvou situacích, ve kterých došla zvířata k úhoně. V prvním případě se jednalo o pakoňe, kteří každý rok migrují přes nebezpečnou řeku v Keni. Ztráty na životech jsou nevyhnutelné, ale v roce 2007 došlo k nezvykle tragické migraci, při které tisíce pakoňů zemřely. Jejich utopení bylo živě zdokumentováno turisty, kteří se zrovna vypravili na safari.⁷⁶

Druhým příkladem byl případ britské rodiny, která byla obviněna ze zanedbání péče o 114 koní a 32 dalších, které při kontrole našli již mrtvé. Britská organizace proti týrání zvířat, *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals*, nenechala týrané koně utratit, ale investovala do jejich vyléčení a nalezení nových domovů.⁷⁷

⁷³ SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. S. 47–49.

⁷⁴ MILLIGAN, Tony. *Beyond Animal Rights: Food, Pets and Ethics*. S. 119.

⁷⁵ DELON, Nicolas. Za deskriptivní zooetiku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. S. 42.

⁷⁶ PALMER, Clare. *Animal Ethics in Context*. S. 1.

⁷⁷ Tamtéž.

Palmerová pozorovala, že přestože v prvním případě zemřelo a trpělo mnohem více zvířat, ve zprávách a následujících diskuzích, které četla, nezaznělo, že přítomní lidé měli povinnost pakoňům pomoci. (Ponecháme stranou praktické otázky po tom, jak a do jaké míry přihlížející mohli skutečně zasáhnout.) Naopak případ britských koní vyvolal rozhořčení a veřejnost se shodla na tom, že jejich chovatelé jim měli obstarat jídlo, pití, příbytek a také zdravotní péči.⁷⁸

Jedním rozdílem je, Palmerová podotýká, že u chovaných koní se jedná o legální povinnost; otázka pomoci je však také morální. Upozorňuje tedy na to, že mnoho lidí intuitivně vnímá rozdílné morální povinnosti k domestikovaným a volně žijícím zvířatům. Teorie, které z ILF vychází, proto berou v potaz vztah ke zvířeti jako morálně relevantní kritérium.⁷⁹

Jak je tedy patrné, ILF se zakládá na různé míře blízkosti a vztah ke zvířecímu společníkovi je velmi blízký, už jen protože jeho život je tak úzce propletený s životem lidským. Proto bychom podle ILF měli mít zájem o jeho dobro, o jeho spokojenost, protože je na nás, abychom mu takové podmínky dopřáli. Také Gruenová upozorňuje na to, že podle některých myslitelů máme nezpochybnitelnou povinnost mít zájem o spokojenost svých mazlíčků a společníků,⁸⁰ což se shoduje s ILF.

Naše načrtnutá definice zvířecích společníků mluvila o osobním poutu, které přesahuje pouhý zájem či fascinaci. Znamená to ale, že společníka musíme mít rádi? Podle Donny Harawayové ano; odlišuje společníky od mazlíčků jako tvory, se kterými má člověk zásadní, život měnící vztah, a ukazuje to na svém vztahu k psovi Cayenne, když píše o tom, jak ji jejich vztah naučil hluboké, bezpodmínečné lásce.⁸¹

Další autor, kterého Gruenová cituje, George Pitcher, se o svých adoptovaných psech vyjadřuje podobně: „Milovali jsme je celým srdcem... a oni milovali nás, kompletně, bez zábran. Taková láska je možná tou nejlepší věcí, kterou život může nabídnout, a my budeme vždy vděční za to, jakou hojnost jsme jí mohli dávat a dostávat po tak dlouhou dobu... byli našimi náhradními dětmi.“⁸²

⁷⁸ PALMER, Clare. *Animal Ethics in Context*. S. 2.

⁷⁹ Tamtéž. S. 2–4.

⁸⁰ GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*. S. 157.

⁸¹ Tamtéž. S. 71.

⁸² Tamtéž.

Je tedy na místě mluvit o lásce, a dokonce oboustranné? Zmínění autoři by se shodli na tom, že ano. Pro ilustraci komplikovanosti této otázky se podíváme na kuriózní trend ve světě domácích mazlíčků: klonování.

Někteří majetní chovatelé klonují své údajně milované mazlíčky, aby „nikdy nezemřeli“. Genetická informace původního mazlíčka je základem pro nový plod, aby byl prakticky identický – alespoň po biologické stránce.⁸³ Jedná se o projev lásky, nebo nezdravé závislosti a zacházení s živým tvorem jako s objektem, který slouží nějakému účelu (v tomto případě, v poskytování společnosti) a není proto účelem sám o sobě?

Na jednu stranu, v takových případech, které v současnosti umožňují již dvě společnosti – ViaGen v Texasu a Sooam Biotech v Jižní Koreji – je zvíře redukováno na genetickou informaci, která je předána novému tvorovi, přestože při tom ztrácí historii se svým chovatelem, svou povahu a zvyky. Na druhou stranu, častou motivací k takovému zákroku bývá upřímný zármutek ze ztráty společníka, kterou má jeho klon do určité míry vyřešit,⁸⁴ a zármutek je obvykle spojen se silnou emocionální vazbou.⁸⁵

Neměl by však v lásce být každý jedinec nenahraditelný? Pokud se zdá přinejmenším zvláštní naklonovat svého starého pejska, jak by vypadalo naklonování vlastního dítěte či nejlepšího, lidského přítele? A pokud přece jen můžeme říct, že chovatel vzorového společníka miloval, lze to samé tvrdit o jeho náhradníkovi, který slouží jako útěcha a příprava na budoucí ztrátu,⁸⁶ ale kvůli úmyslné snaze získat co nejdokonalejší kopii milovaného tvora možná v době pořízení není zcela vnímán jako individuální, unikátní tvor?

Tyto otázky ponecháme otevřené, ale budou nás provázet u teorií lásky, u kterých se budeme věnovat rozlišení lásky ke člověku a lásky ke zvířeti.

⁸³ BROGAN, Jacob. The Real Reasons You Shouldn't Clone Your Dog. *Smithsonian Magazine* [online]. 22.3.2018 [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: <https://smithsonianmag.com/science-nature/why-cloning-your-dog-so-wrong-180968550/>.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ O zdrcujícím zármutku po smrti milovaného zvířecího společníka pojednává například Rhodes Rhees v kapitole *The Death of a Dog*. – RHEES, Rush. *Moral Questions*. Macmillan Publishers, 1999. ISBN 978-0-333-74851-0. S. 197–227.

⁸⁶ Protože genetický materiál je odebrán z živého tvora, rozhodnutí naklonovat mazlíčka musí být učiněno ještě za jeho života.

3.1 Současné teorie

Než se blíže podíváme na jednotlivé teorie, představíme si lásku jako filosofické téma obecně. Na základě edice *Filosofie lásky a přátelství* od Tomáše Hejduka a Kamily Pacovské si uvedeme některé současné tendence v myšlení o lásce v mezilidských vztazích. Zaměřením knihy je láska ke konkrétnímu člověku,⁸⁷ což potom budeme moci porovnat s láskou ke konkrétnímu zvířeti. Oba typy vztahu jsou osobní, vztahující se k danému jednotlivci. Tyto informace si potom doplníme textem Bennetta Helma pro Standfordskou Encyklopedii Filosofie.

V úvodu edice se Hejduk a Pacovská zabývají otázkou, co to je láska. Jedním z popisů lásky ke druhému bývá to, že „spoluvytváří to, kým jsme“.⁸⁸ Odkazují se na Aristotela, který podobným způsobem popisoval přátelství a identifikaci se zájmy druhého, tj. že nám záleží na jeho zájmech a dobru a do určité míry je přijímáme za své. Láska se proto může dotýkat téma vlastní identity. Že nám na dobru dotyčného záleží, se také pojí s jeho důležitostí, kterou pro nás má. Přiznáváme mu hodnotu.⁸⁹

Hejduk a Pacovská upozorňují, že současné teorie lásky jsou provázané s obratem k emocím a návratem k etice ctností (*virtue ethics*), které lze pozorovat od 70. let minulého století. Tento obrat byl mimo jiné kritikou stávajících prominentních etických směrů jako je kantianismus a konsekvencialismus (jak jsme si vyjasnili v dřívější kapitole o autorech *animal ethics*, sem se řadí také utilitarismus).⁹⁰ Někteří autoři vytykají kantianismu a konsekvencialismu jejich jednostranné racionální zaměření a požadavek na nestrannost morálního uvažování a jednání. Tvrdí, že v lásce zaujatost vůči specifickému jedinci hraje klíčovou roli.⁹¹

Rozšířené teorie lásky jsou teorie hodnoty (*appraisal and bestowal of value*), teorie zájmu (*concern* či *care*), teorie svazku (*union*, např. Robert Nozick) a novoplatonská teorie vnímání a porozumění (*vision and understanding*, např. Gaita).⁹²

⁸⁷ HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-245-5. S. 13–14.

⁸⁸ Tamtéž. S. 13.

⁸⁹ Tamtéž. S. 13–14.

⁹⁰ Autoři, které Milligan zařadil do sjednocujícího přístupu a kteří se věnují normativní etice proto také v *animal ethics* navazují na tradice, které preferují racionální argument a nezaujatost. Když píše o lásce, Peter Singer ji raději dává do uvozovek. – MILLIGAN, Tony. *Beyond Animal Rights: Food, Pets and Ethics*. S. 117.

⁹¹ HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 23–24.

⁹² Tamtéž. S. 30.

Teorie svazku je zaměřená na symetrické vztahy, které tvoří společné „my“, což je příhodnějším konceptem pro romantické partnery,⁹³ a proto ji ponecháme stranou.

3.1.1 Teorie hodnoty

Na hodnotě se zakládá jak kantovská teorie hodnoty, tak Gaitův novoplatonismus.⁹⁴ Milligan mluví o různé míře lásky, od povrchní po hlubokou, a upozorňuje, že některým lidem se může zdát právě hluboká láska ke zvířeti jako nevhodná, sentimentální, či dokonce alarmující. Taková láska k jednotlivci nám podle něj umožňuje vidět je jako unikátní bytosti s vlastní hlubokou hodnotou, kvůli které budeme zasaženi jejich ztrátou.⁹⁵

Teorie hodnoty se dále dají rozdělit na ocenění (*appraisal*) a propůjčení (*bestowal*) hodnoty. Zástupcem ocenění je například David Velleman, současný profesor filosofie a bioetiky, který zastává tvrzení, že „láska oceňuje druhého, protože ten sám má hodnotu.“⁹⁶ Propůjčení je opačným procesem, při kterém naše láska povede k tomu, že se pro nás milovaný stane hodnotným, což zastával například Irving Singer.⁹⁷

Po vzoru Kanta Velleman věří, že hodnota jednotlivce není počitatelná a změřitelná, protože hodnota každého je unikátní. Kvůli této podmínce je jeho teorie omezena na člověka; oceňující láska je podle něj možná díky lidské důstojnosti, která závisí na naší racionalitě a díky naší schopnosti mít respekt k důstojnosti ostatních lidí. Velleman z toho dále usuzuje, že důstojnost našeho milovaného je tím, co odůvodňuje naši lásku, a vše ostatní – zájem, přitažlivost a sympatie – jsou jen vedlejšími projevy. Podle Vellemana proto ale nelze mluvit o lásce v kontextu ostatních zvířat, protože láska je reakcí na ostatní lidské bytosti,⁹⁸ a jeho teorie by přišla o své výchozí argumenty, kdyby se na ně měla rozšířit.

Gaitova teorie, vycházející z novoplatonismu, má podobný základ v nahlížení existující hodnoty, ale dostáváme se k ní opačným postupem: lidé mají svou hodnotu a naše láska k nim nám ji umožňuje nahlížet. Klíčové pro něj je, že tradiční koncept nezcizitelné důstojnosti člověka neobstojí v náročných životních situacích, které člověku důstojnost zcizí. Ukazuje to

⁹³ HELM, Bennett. Love. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Fall 2017 Edition. 2017 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/love/>.

⁹⁴ HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 34.

⁹⁵ MILLIGAN, Tony. *Beyond Animal Rights: Food, Pets and Ethics*. S. 117–118.

⁹⁶ Tamtéž. S. 25.

⁹⁷ Tamtéž. S. 25–26.

⁹⁸ HELM, Bennett. Love. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

na příkladu psychiatrické léčebny, kde byl v kontaktu s lidmi, se kterými bylo zacházeno nedůstojně, bez respektu a někdy dokonce s krutostí.⁹⁹

Jeho vlastní pohled ovlivnila řeholní sestra, která podle něj jako jediná dokázala pohlédnout na lidi na samém dnu, a vidět v nich jejich lidství. Tím, že na ně tímto láskyplným způsobem nahlížela, měla schopnost „odhalovat plnost lidství i u těch lidí, u nichž neštěstí učinilo jejich lidství neviditelným.“¹⁰⁰ Láska umožňuje nahlédnout posvátnost lidských bytostí, nebo – chceme-li to popsat neteologickými pojmy – jejich nevýslovnou vzácnost, Gaita ale preferuje „onu prostou sílu náboženského způsobu řeči.“¹⁰¹

Její lásku Gaita označuje za čistou a bezpodmínečnou, ne však nepodmíněnou. Přiznává vliv kultury, ve které mohla vzniknout, a dále ji přirovnává k ideálu bezpodmínečné lásky rodiče. Milující rodič, v původní náboženské podobě milující Bůh, nám osvětluje vzácnost lidí kolem nás. Když se proto například setkáme s člověkem, jež má pokřivený charakter, láska jeho rodičů nám může připomenout, že je stále naším lidským druhem. Vzácnost člověka se podle něj ukazuje také v tom, jak nás druzí lidé mohou ovlivňovat, že nám mohou způsobovat radost a žal.¹⁰²

Velleman, ale hlavně Gaita, vychází z předpokladů, se kterými mnoho autorů citovaných v této práci nesouhlasí nebo je alespoň zpochybňují.¹⁰³ Otázkou zůstává, zda se takové teorie zbytečně neomezují na jednu podobu lásky, podle níž potom vytváří umělé podmínky, které vylučují zařazení zvířat do kategorie milujících a milovaných tvorů. Stejně jako láska mezi rodičem a dítětem vypadá jinak než láska mezi romantickými partnery, láska mezi dvěma lidskými přáteli a mezi člověkem a zvířetem mohou mít odlišné charakteristiky.

Gaita říká, že kdyby se někdo choval k nemocnému psovi stejně jako k nemocnému dítěti, považoval by jej za zvráceného.¹⁰⁴ Jak jsme si ale ukázali na teorii citového pouta, na ILF a na

⁹⁹ GAITA, Raimond. Dobrota přesahující ctnost. In: *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 319–329. ISBN 978-80-7465-245-5. S. 319–320.

¹⁰⁰ Tamtéž. S. 319–322.

¹⁰¹ Tamtéž. S. 325.

¹⁰² Tamtéž. S. 324–328.

¹⁰³ Viz například Gruenová a kapitola o lidské nadřazenosti a Milliganova kapitola tážající se po důvodech lidské výjimečnosti.

GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*. S. 4–24.

MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. S. 85–99.

¹⁰⁴ GAITA, Raimond. *The Philosopher's Dog*. S. 102.

příkladech z knihy *Companion Animal Ethics*, v mezilidských vztazích a ve vztahu chovatele a společníka lze najít podobné relevantní vlastnosti jako je možnost vytvořit si ke společníkovi osobní pouto, přisuzovat mu status na základě jeho blízkosti a mít zájem o jeho spokojenost.

Nezdá se mi proto, že by Gaita představoval přesvědčivé argumenty pro své implikované závěry, když na jednu stranu v textu o lásce říká, že bezpodmínečná láska k člověku je čistá a obdivuhodná,¹⁰⁵ jinde ale naznačuje, že bezpodmínečná láska ke zvířeti je zmatená a zvrácená.¹⁰⁶ Na druhou stranu ale přímo nevyvrací, že milovat zvíře je možné; nesouhlasí jen s mírou, kterou dané lásce někteří chovatelé přisuzují, a nezahrnuje je do své teorie o lásce.

Zvířata tedy nejsou součástí teorií Vellemana a Gaity; neznamená to ale, že by nebylo možné odhalovat jejich unikátní hodnotu. Abychom tyto teorie aplikovali i na zvířata, museli bychom nejdříve přehodnotit vlastnosti, které podle daných autorů lásku mezi lidmi podmiňují (tj. lidskou důstojnost a nevýslovnou vzácnost lidství), a najít jiného společného jmenovatele, nebo mít pro každou podobu lásky jiná kritéria. Láska by potom nadále mohla být o nalézání hodnoty konkrétního jednotlivce.

Druhou skupinou teorií hodnoty je propůjčení hodnoty. Irving Singer říká, že láska propůjčuje hodnotu milovanému nezávisle na jeho skutečné hodnotě a nemá proto měřitelné parametry. Toto propůjčení podle něj spočívá v citovém poutu a v závazku. Když někoho miluji, záleží mi proto na něm samotném, aniž by jen sloužil mým účelům, a záleží mi na jeho dobru a zájmech. Přisuzuji mu hodnotu, a proto se k němu chovám se zájmem.¹⁰⁷

Jelikož tato teorie nevyhází z vlastností, které by byly omezené jen na člověka, dala by se asi nejnázem aplikovat na zvířecí společníky. Teorie hodnoty Gaity a Singera, kde láska podmiňuje uvědomění si či přisouzení hodnoty, navazují také na problém z druhé části definice společníka: jelikož láska nezávisí na vlastnostech jednotlivce, je možné milovat své zvířecí společníky a být lhostejný k podobným zvířatům, která kategorizujeme jako užitková či škodlivá. Protože si k nim nevytváříme osobní pouto, nepřisuzujeme jim ani porovnatelnou hodnotu.

¹⁰⁵ GAITA, Raimond. Dobrota přesahující ctnost. In: *Filosofie lásky a přátelství*. S. 319.

¹⁰⁶ GAITA, Raimond. *The Philosopher's Dog*. S. 102.

¹⁰⁷ HELM, Bennett. Love. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online].

3.1.2 Teorie zájmu

Teorii zájmu si ukážeme na myšlení současného amerického filosofa Harryho Frankfurta. Láska se podle něj zakládá na zájmu¹⁰⁸ – na tom, že nám na druhém záleží. Láska v čisté podobě je nezištným zájmem, který motivuje k jednání, a vztahuje se vždy ke konkrétnímu předmětu lásky (což může být konkrétní člověk, ale také cokoliv jiného; rodná země, ideál, láska k sobě samému, anebo v našem případě láska ke zvířecímu společníkovi).¹⁰⁹

Její nezištnost spočívá v tom, že nám záleží na druhém a na jeho dobru pro něj samého, aniž bychom z toho chtěli cokoliv jiného získat. Náš zájem „nesmí sledovat vůbec žádné postranní cíle“¹¹⁰ a je proto nezainteresovaný.

Zároveň nám záleží na daném jednotlivci a nemůže být nikým nahrazen, nezávisle na jejich podobnosti. Vztah ke konkrétnímu předmětu lásky nelze ničím nahradit, ani převést na nový předmět; Frankfurt říká, že se nejedná pouze o souhrn obecných vlastností, ale o nedefinovatelnou konkrétnost dotčeného.¹¹¹ Z toho lze usuzovat, že snaha vytvořit si totožné pouto s nově naklonovaným mazlíčkem nenaplnuje Frankfurtovu definici lásky, alespoň pokud by klonování bylo takto motivováno.

Frankfurt lásku pojí s nenahraditelnou nutností, která vede k potřebě starat se o dobro milovaného a o naplnění jeho zájmů.¹¹² Nutnost této potřeby se projevuje tak, že když milovaný nebude šťastný, my tím budeme také trpět, a když se k němu nezachováme dobře, budeme si vědomi toho, že naše chování bylo špatné.¹¹³ Proto se podle něj láska dotýká vůle, je to připravenost vůle jednat ve prospěch dobra milovaného.¹¹⁴

Láska může být tak silnou motivací, že ji Frankfurt porovnává s morální povinností. Upozorňuje ale, že tyto dva druhy povinností se pouze – v některých situacích – podobně projevují, stojí však na jiných základech. Láska sama o sobě totiž nevytváří morální povinnost. To ukazuje na příkladu jednostranné lásky „na dálku“, o které milovaný neví. Předmět lásky by

¹⁰⁸ V originálním textu Frankfurt používá slova *care* a *concern*. Po vzoru knihy Hejduka a Pacovské používáme překlad „zájem“. – HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 27.

¹⁰⁹ HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 27–28.

¹¹⁰ FRANKFURT, Harry. Nutnosti spojené s láskou. In: *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 181–199. ISBN 978-80-7465-245-5. S. 182.

¹¹¹ Tamtéž. S. 182–185.

¹¹² HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 27.

¹¹³ FRANKFURT, Harry. Nutnosti spojené s láskou. In: *Filosofie lásky a přátelství*. S. 185–186.

¹¹⁴ HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. S. 28.

v takové situaci neměl žádná očekávání a nebyl by s námi v žádném vztahu, který by k morální povinnosti vedl. Přesto bychom však měli pocit povinnosti, jak se k předmětu lásky chovat (a nechovat).¹¹⁵

Další stránkou této nutnosti je podle Frankfurta naše potřeba milovat a vnitřní hodnota lásky. Považuje lásku za důležitý aspekt života, který není „neúnosně beztvary a prázdný“.¹¹⁶ Milovaný je pro nás tedy hodnotný a zároveň nám umožňuje milovat jej, což je pro nás také obohacující samo o sobě.

A jak je to v případě zvířecích společníků? Tím, že se jeho pojetí lásky neomezuje na lásku romantickou,¹¹⁷ umožňuje Frankfurtova teorie aplikaci na zvířecí společníky beze změn. Důležitost lásky pro spokojený život by mohla být částí motivace si zvířecího společníka pořídit.

Tak jako teorie Gaity a Singera, Frankfurtova teorie také vysvětluje, proč je možné mít tak odlišný vztah ke svému zvířecímu společníkovi v porovnání se vztahem k jiným zvířatům. Jelikož si vztah vytváříme ke konkrétnímu tvor, a ne k souhrnu určitých vlastností, nezáleží na tom, zda jiná zvířata mají vlastnosti identické. Stejně jako nemilujeme všechny lidi určité povahy nebo vzhledu, existence podobných zvířat neznamena, že by blízký vztah ke zvířecímu společníkovi nebyl validní.¹¹⁸

Jak vidíme, některé existující teorie lásky jsou na zvířecí společníky alespoň do určité míry aplikovatelné. Ukázali jsme si, že citové pouto mezi chovatelem a jeho společníkem je velmi pravděpodobně zásadní pro přidělení morálního statusu, který se s označením „zvířecí společník“ pojí. Filosofické teorie lásky by nám mohly umožnit ono pouto lépe popsat. Další bádání by se mohlo zaměřit také na lásku zvířecího společníka k chovateli.

¹¹⁵ FRANKFURT, Harry. Nutnosti spojené s láskou. In: *Filosofie lásky a přátelství*. S. 186–187.

¹¹⁶ Tamtéž. S. 186–190.

¹¹⁷ Tamtéž. S. 181.

¹¹⁸ Frankfurt konkrétně říká, že takový vztah není „omyl“ jen protože mohou existovat stejní jedinci jako ten, kterého milujeme.

FRANKFURT, Harry. Nutnosti spojené s láskou. In: *Filosofie lásky a přátelství*. S. 185.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme si představili zvířecí společníky a jak jejich morální status vychází z našeho vztahu k nim. V první části jsme si představili různá možná rozdělení filosofů *animal ethics* a v čem se jejich přístup liší. Ukázalo se, že teorie filosofů normativní etiky, jako je například Peter Singer, se zaměřují na obecně aplikovatelné teorie. Myslitelé deskriptivní etiky pak mohou zachytit individuální vztah mezi zvířetem a člověkem a status, který na základě toho zvířatům přidělujeme.

V druhé části jsme si definovali klíčové pojmy člověk, mimolidské zvíře, chovatel, domácí mazlíček a zvířecí společník. Porovnali jsme je také s jejich anglickými protějšky. Některé pojmy v českém jazyce zatím nemají adekvátní, široce rozšířenou terminologii, proto bylo nutné použít doslovné překlady. Pro další bádání by bylo užitečné zavést nové české pojmy.

Po sloučení několika dostupných definic z knihy *Companion Animal Ethics* jsme porovnali charakteristiky domácích mazlíčků, kde se ukázalo, že některé parametry nejsou zcela jasné (například otevřená otázka, zda zvíře může být domácím mazlíčkem, přestože je určeno ke konzumaci, nebo problematika mazlíčků beze jména). Navrhnutá definice zvířecích společníků má přísnější kritéria, ale bylo by nutné ji ještě přezkoumat v různých krajních situacích a zjistit, které vlastnosti jsou skutečně nezbytné. Podmínka, která se ukázala jako klíčová, bylo samotné pouto mezi chovatelem a zvířecím společníkem.

Z toho důvodu jsme se ve třetí části zaměřili na citovou vazbu. Na uvedení do problematiky posloužil popis psychologického testu z Británie, ve kterém se ukázalo, že mezilidský vztah a vztah člověka a zvířete lze posuzovat na základě podobných parametrů, a že zvířecí společník může v některých ohledech dosahovat výsledků, které se v rámci parametrů testu ukazují jako lepší. Zmínili jsme si důležitost závislosti zvířecího společníka na chovateli a krajní případy závislosti chovatele na společníkovi, které vedli k jeho naklonování.

Protože se ukázalo, že pouto mezi chovatelem a společníkem není založené jen na zájmu či fascinaci, zaměřili jsme se dále na lásku. Stručně jsme si představili téma lásky ve filosofii a dvě skupiny relevantních teorií. Ukázalo se, že některé teorie jsou od základů zaměřené na mezilidské vztahy a musely by proto být pozměněny nebo rozšířeny, aby zahrnovaly vztah zvířat a lidí. Jiné teorie jsou dostatečně obecné, aby šly na tento vztah aplikovat bez zásadních změn. Je každopádně patrné, že mezidruhové vztahy vyžadují další bádání.

BIBLIOGRAFIE

- ALEXANDER, Larry a Michael MOORE. Deontological Ethics. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Winter 2016 Edition. 2016. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/ethics-deontological>.
- BROGAN, Jacob. The Real Reasons You Shouldn't Clone Your Dog. *Smithsonian Magazine* [online]. 22.3.2018. Dostupné z: <https://smithsonianmag.com/science-nature/why-cloning-your-dog-so-wrong-180968550/>.
- DELON, Nicolas. Za deskriptivní zooetiku. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky* [online]. 2016, 6(1). ISSN 1804-8137. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal>.
- DIAMOND, Cora. Eating Meat and Eating People. *Philosophy* [online]. Cambridge University Press, 1978, 53(206), 465–479. Dostupné z: <https://jstor.org/stable/3749876>.
- FRANKFURT, Harry. Nutnosti spojené s láskou. In: *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 181–199. ISBN 978-80-7465-245-5.
- GAITA, Raimond. Dobrota přesahující ctnost. In: *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016, 319–329. ISBN 978-80-7465-245-5.
- GAITA, Raimond. *The Philosopher's Dog*. London: Routledge, 2002. ISBN 9780415309073.
- GRUEN, Lori. *Ethics and Animals: An Introduction*. New York: Cambridge University Press, 2011. ISBN 978-0-521-88899-8.
- HEJDUK, Tomáš a Kamila PACOVSKÁ. *Filosofie lásky a přátelství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-245-5.
- HELM, Bennett. Love. *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Fall 2017 Edition. 2017. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/love/>.
- MCCARTHY, Eugene M. *The Scala Naturae*. Biology Dictionary [online]. Dostupné z: <http://www.macroevolution.net/scala-naturae.html>.
- MILLIGAN, Tony. *Beyond Animal Rights: Food, Pets and Ethics*. London: Continuum, 2010. ISBN 978-1441157539.

- MILLIGAN, Tony. *Animal Ethics: The Basics*. London: Routledge, 2015. ISBN 9780415739351.
- PALMER, Clare. *Animal Ethics in Context*. New York: Columbia University Press, 2010. ISBN 9780231129053.
- SANDØE, Peter, Sandra CORR a Clare PALMER. *Companion Animal Ethics*. Wiley Blackwell, 2015. ISBN 9781118376690.
- SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001. ISBN 80-7252-042-3.
- WILLIAMS, Bernard. *Ethics and the Limits of Philosophy*. Routledge, 2006. ISBN 0-203-96984-7.
- *Domácí zvířata v českých domácnostech* [online]. FOCUS – Marketing & Social Research, 2017. Dostupné z: <https://focus-agency.cz/z-nasich-vyzkumu/podil-domacich-mazlicku-v-ceskych-domacnostech-mirne-roste>.
- Domestikace. *Zoologie pro veterinární mediky* [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.zoologie.frasma.cz/domestikace/domestikace%20uvod.html>.
- OBRAZ – Obránci zvířat [online]. Dostupné z: <https://www.obrancizvirat.cz>.
- *Zákaz klecí – Bez Vás to nepůjde* [online]. Dostupné z: <https://zakazkleci.cz>.
- Zákon č. 246/1992 Sb. České národní rady na ochranu zvířat proti týrání.